

Josip Grbac:

ETIČKE DVOJBE HRVATSKOG DRUŠTVA O važnosti odgoja za moralne vrijednosti

Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2009.

Prof.dr.sc. Josip Grbac svojom knjigom anatomske precizno analizira etičke dvojbe u hrvatskom društvu koje je predugo u tranziciji. Na taj način pridonosi sagledavanju stanja i nudi rješenja i za pojedinca i za društvo, odnosno naciju kao cjelinu, tj. Hrvatsku koja će uskoro postati članicom EU. Njegova su polazišta da čovjek nije ne-etično, a-politično, identitetski indiferentno biće, već biće koje djeluje u skladu s nekim etičkim principima, politički je angažiran u ostvarenju općeg dobra, pripadnik je jedne zajednice koja se zove narod, odnosno nacija. Na tim temeljima analizira naše društvo pred kojim stoje brojni izazovi, a uvjet su bez čega nema društva po mjeri čovjeka. A da bismo odgovorili na pitanje, koliko smo u tom procesu uspješni, potrebno je pročitati ovu knjigu jer na vidjelo iznosi slabosti, od pojedinačnih do općih, te nudi moguća rješenja. Ona je «ogledalo» u koje je poželjno što prije pogledati. Naime, prof. Grbac upozorava da je potrebna otvorena, javna i poštena debata o stilu življenja, o osobnom, političkom i javnom moralu, o odgoju, o bogoljublju, domoljublju i čovjekoljublju, o Domovini, o općem dobru, kršćanskoj etici, moralnoj obnovi hrvatskog društva, etičkoj naobrazbi i dr., s ciljem da ne podlegnemo još dublje zakonitostima tržišta, već da pridonesemo etičnosti i suživotu u Europi, a ne da se samo prilagodimo ili podredimo diktatima moćnije većine u EU. Jer EU nije samo tržište, nego i sustav vrijednosti! Odmah treba istaknuti da autor nije niti euroskeptik, a još manje anti-europeist. On argumentirano upozorava na aktualna i izuzetno značajna pitanja na koja moramo dati odgovor i kao pojedinci i kao nacija. Od uspjeha u tom procesu ovisit će naša budućnost i (ne)etičnost u njoj.

Posebno je zanimljivo i poticajno poglavlje Etika u zdravstvu. U njemu prof. Grbac ističe da je socijalna dimenzija zdravstva uvjet

bez kojeg zdravstvo ne može biti po mjeri čovjeka i potrebâ pacijenata, te da se bez nje urušava povjerenje čovjeka u zdravstvo. U biti, radi se o etici (ne)povjerenja, a to je predvorje krize ovog izuzetno značajnog sustava koji je u nas najviše (is)politiziran, što dovodi u pitanje profesionalnost, transparentnost rada, humanost i etičnost, pa je depolitizacija *conditio sine qua non*. Autor sve nas pita kakvo je to zdravstvo, ali i društvo, prema kojima idemo? A da bi zdravstvo bilo etički i društveno prihvatljivo on smatra da je i u zdravstvu i društvu potreban novi društveni dogovor na temelju interdisciplinarne analize. Autor je sasvim određen kada kaže da zdravstvo mora biti pacijentocentrično i da je potrebno (iz)graditi etiku u zdravstvu koja će počivati na vrijednosti povjerenja. Da bi se to postiglo potrebno je organizirano djelovanje pacijenata i njihovih udruga s ciljem da postanu partneri, a ne pasivni primatelji usluga. Prof. Grbac, dakle, ne pita kome zvono zvoni, nego upozorava da zvoni svima: pojedincu, obitelji, zdravstvu, društvu, Crkvi, politici.

Autor u poglavlju Etika u medicini ističe misli pape Ivana Pavla II koji «spušta» (bolje rečeno «uzdiže») etičku problematiku na razinu humanoga, ljudskoga, te dodaje da nigdje kao u etici transcendentno i ovozemno idu usporednim korakom. On se zalaže za uspostavu medicinske etike koja ne želi biti samo deontologija, tj. pokazuje kako nije dovoljno stvoriti samo korektna pravila ponašanja na relaciji liječnik-pacijent, nego omogućiti i liječniku i pacijentu prodor svojesvrzne kompletne terapije u korijene njegove bolesti, u antropološke, psihološke, ili jednostavno ljudske dimenzije čovjekove osobnosti. Jer nerijetko nema plodonosne simbioze između pacijenta i medicinskog osoblja, pa liječnik i pacijent ostaju jedan prema drugome «drugi», da ne kažemo stranci, ističe prof. Grbac. Iskustva liječnika koji su postali pacijenti (poput prof.dr.sc. Paola Cornaglia-Ferrarisa i drugih), upravo to potvrđuju. Autoru je cilj uspostava mehanizama za etičan odnos prema svakom pacijentu, a posebno u situacijama «održavanja na životu».

U poglavlju Hrvatska u odnosu na etičke vrijednosti, autor analizira koje su etičko-moralne vrednote hrvatskim građanima najvažnije, kako ih žive i koja su njihova očekivanja. On upozorava da

treba poraditi na stvaranju konsenzusa oko toga koje su nam vrijednosti prioritetne, jer u suprotnom ćemo u EU ući ogoljeni u stavovima, vrednotama, principima i prioritetima. A «između redaka» se može «pročitati» da prof. Grbac poručuje sljedeće: ako ne postignemo konsenzus o vrijednostima u društvu i o mehanizmima za njihovo provođenje - postati ćemo «roba».

Dalje, Grbac upozorava na totalnu politizaciju sveukupnog života što usporava razvoj civilnog društva neophodnog za ozbiljan govor o vrednotama. On ističe da civilno društvo pogoduje razvoju kreposti, pogotovo onih društvenog karaktera, a određene kreposti kao što su solidarnost, poštenje, osjećaj za zajedničko i opće dobro, nužan su preduvjet osjećaja za vrijednosti, za postmaterijalističke vrednote i dr. Nadalje, autor ističe pitanje problematičnosti medija koje smatra ključnim čimbenikom u usmjeravanju razvoja društva te ističe kako smo naivno očekivali da će oni u nas odigrati ovu ulogu u pozitivnom smislu. U biti Grbac implicite upozorava na posljedice koje mogu nastati, ali i nastaju, u «ideološki» podijeljenom, pa čak i suprostavljenom društvu u kojem dominira «lijevo – desna» (a u biti prevladana) «argumantacija». U takvom društvu nerijetko nije važno o kojem se problemu radi nego što on «znači» «ideološki», a ne vrijednosno. Autor upozorava i na utjecaj procesa globalizacije, na klijentelizam, korupciju, pasivnost i neodgovornost, a sve to nalazimo i u našem društvu u kojem je «tranzicija» kriva za sve.

Prof. Grbac piše o laičkoj i laicističkoj državi, odnosno društvu, te o tome što znači etičnost politike. Implicite upozorava i na političku kastu koja vlast manje koristi za dobrobit građana, a više da sebi osigura privilegije kakve si obični građani ne mogu niti zamisliti. Piše i o Crkvi u hrvatskom društvu te javnoj televiziji koja pretendira postati nedodirljiva i povlaštena institucija i izolirana kasta. Vrijednost ove knjige je u tome što autor nudi alternativu, primjerice kada ističe potrebu odgoja za vrijednosti kao najbolji put koji u Hrvatskoj može ostvariti preokret u smislu uspostave općevažećih normi djelovanja zasnovanih na priznatim vrijednostima koje nisu vremenski uvjetovane nego bi trebale (p)ostati trajni oslonac društvenog života. Prof. Grbac, u biti argumentirano upozorava da o

tome ovisi napredak pojedinca, obitelji i društva općenito. Implicite nam sugerira da hiperprodukcija zakona nije rješenje, jer se i do sada pokazalo kako postoji sve veći raskorak između formalnog i stvarnog stanja u društvu, odgoju, zdravstvu. Autor traži nešto više, a to je dijalog i društveni dogovor.

Ova će knjiga pomoći mnogima, i vjernicima i onima koji ne vjeruju, tj. svakoj osobi, obitelji, znanstveniku, pacijentu, političaru da pronađu odgovore na pitanja kako (p)ostati zajednica «s dušom», kako izgraditi kapitalizam «s dušom» i na koji način, kao subjekt, (iz)graditi EU «s dušom». U suprotnom, Hrvatska vrijednosti, tj. vrijednosti u Hrvatskoj, neće opstati.

Knjiga predstavlja originalan doprinos etičkom promišljanju u hrvatskoj stvarnosti, autor se koristi čitatelju razumljivim i jasnim jezikom, govor je metodološki dobro oblikovan. Tekstovi su popraćeni obilnom domaćom i inozemnom literaturom.

Prof. dr. sc. Mirko Štifanić
Medicinski fakultet u Rijeci